

Mondkapmeeuw, Hoogspanningsmarter en Elastiekbraakbal, drie nieuwe aanwinsten met een verhaal

Kees Moeliker [directeur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; moeliker@hetnatuurhistorisch.nl]

Erwin J.O. Kompanje [honorair hoofdconservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; erwinkompanje@me.com]

Bram Langeveld [conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; langeveld@hetnatuurhistorisch.nl]

In het vorige nummer van *Straatgras* was er aandacht voor vlinders die aan de tentoonstelling *Dode-Dieren-met-een-Verhaal* zijn toegevoegd (Moeliker 2020). Nu zijn er enkele gewervelde dode dieren bij gekomen. Tijd dus voor een nieuwe update.

Mondkapmeeuw

De Mondkapmeeuw is de eerste aanwinst van 2021 voor de collectie van Het Natuurhistorisch. Het is een zilvermeeuw (*Larus argentatus*). Honorair hoofdconservator Erwin Kompanje vond het verkeerslachtoffer op de Maasvlakteweg (N15) bij hectometerpaal 7,4 op de Maasvlakte op 1 januari 2021. Op zich is een aangereden zilvermeeuw geen bijzondere vondst, maar deze meeuw was met een poot verstrikt geraakt in het elastiek van een mondkapje en vormt daarmee een dramatisch tijdsbeeld: de enorme aantallen wegwerpmaskers die tijdens deze coronapandemie in het milieu terecht komen vormen een

regelrechte bedreiging voor vogels en zoogdieren (Sarkodie & Owusu 2020, Hiemstra *et al.* 2021).

De zilvermeeuw is geprepareerd met het grondig ontsmette mondkapje aan haar linkerpoot en is als Mondkapmeeuw (NMR 9989-172803) opgenomen in de tentoonstelling *Dode-Dieren-met-een-Verhaal*. In zijn blog, waarin Erwin Kompanje (2021) meer gevallen van in mondkapjes verstrikte vogels bespreekt, voorspelt hij dat vogels in het voorjaar van 2021 de grote aantallen rondzwerfende mondkapjes als nestmateriaal gaan gebruiken: 'De elastieken aan de maskers zullen [...] een groot gevaar voor de broedende volwassen vogels en hun jongen vormen.

Zij kunnen erin verstrikt raken.' Gebruikte mondkapjes horen net als ander afval in de prullenbak - het is helaas voor veel mensen geen vanzelfsprekendheid. Een praktische tip is het na gebruik kapot trekken van de elastieken - komen die mondkapjes dan toch onverhoopt in het milieu, dan kunnen er geen dieren meer in verstrikt raken.

Voor zover wij weten is de zilvermeeuw van de Maasvlakte de eerste vogel-met-mondkapje die in een museumcollectie is opgenomen. Het is een in 2019 uit het ei gekropen vrouwtje van de noordelijke ondersoort *Larus argentatus argentatus*. Haar laatste maaltijd, tijdens de preparatie aangetroffen in de maag, was brood.

▲ Detail van de Mondkapmeeuw zoals aangetroffen op het asfalt; Maasvlakteweg, Maasvlakte, 1 januari 2021. (Erwin Kompanje)

▲ De Mondkapmeeuw (*Larus argentatus argentatus*) na preparatie (NMR 9989-172803). (Het Natuurhistorisch)

▲ De Hoogspanningsmarter (*Martes foina*) zoals aangetroffen op de vloer van het 150 kV-onderstation Borculo aan de Hesselinks Es in Borculo, 12 januari 2021. (Leon Hoogerdijk, Qirion)

Hoogspanningsmarter

Op dinsdagochtend 12 januari 2021 veroorzaakte een steenmarter (*Martes foina*) een stroomstoring waardoor een groot deel van de Achterhoek in het duister bleef. Het verhaal van dit dode dier begon om 5:48 uur toen netbeheerder Liander een stroomstoring meldde in Borculo, Ruurlo, Mariënveld, Beltrum en Neede. Het licht ging niet aan in een aanzienlijk deel van de Achterhoek; 11.000 aansluitingen werden getroffen. Monteurs waren snel ter plaatse en verhielpen via een stroomomleiding de storing om 7:04 uur; ze waren daarna nog de hele dag bezig om de schade te herstellen.

De oorzaak van de stroomstoring lag dood op de grond: een jonge vrouwelijke steenmarter was het 150 kV-onderstation aan de Hesselinks Es in Borculo binnengedrongen en had kortsluiting veroorzaakt op drie 10.000 Volt transformatoren. Deze transformatoren verlagen de stroomsterkte van de hoogspanningsmasten voordat de elektriciteit verder over het netwerk verdeeld wordt. Eenmaal binnen klom het dier waarschijnlijk op de stroomvoerende delen en heeft zo kortsluiting veroorzaakt. Met dank aan Liander en Leon Hoogerdijk van Qirion konden wij de steenmarter dezelfde dag al veiligstellen voor de museumcollectie.

De preparatie tot museumstuk was niet eenvoudig maar is zeer geslaagd. Door de intense hitte die vrijkwam (massieve stalen bouten waarmee de transformatoren bevestigd waren zijn zelfs gesmolten) waren huid en spieren deels gekookt waardoor de preparatie een extra delicaat karwei was. Ook is de vacht van de

Hoogspanningsmarter grotendeels weg geschroeid, zijn de poten verkrampd, de nagels verkoold en de snorharen tot stoppeltjes gereduceerd. Van de punt van de staart is zelfs alle vacht verdwenen. Het fraaie museumstuk kreeg, samen met een gesmolten bout, nummer NMR 9990-173669.

De Hoogspanningsmarter is niet de eerste geëlektrocuteerde steenmarter in de collectie. Eerdere aanwinsten zijn de CERN-marter 2 (die de grootste machine ter wereld stillegde) en de Groninger Elektromarter (die ruim 20.000 huishoudens in de stad Groningen en het Universitair Medisch Centrum Groningen in het donker zette) (Moeliker & Langeveld 2017). Ook deze steenmarters tonen duidelijke sporen van veel hitte: verschroeide vacht, verdwenen snorharen en

verkrampde poten met verkoolden nagels. De Hoogspanningsmarter spant echter de kroon: met name op het achterlijf en de achterpoten is de vacht bijna volledig verdwenen.

Kort na het voorval met de Hoogspanningsmarter veroorzaakten steenmarters nog twee stroomstoringen in het oosten van het land: op 13 februari 2021 was het raak bij een 50.000 Volt installatie in Nijkerk en op 25 februari gebeurde het bij een 10.000 Volt installatie in Aalten. Beide installaties staan in de buitenlucht, waardoor ze makkelijk bereikbaar zijn voor steenmarters. Deze steenmarters zijn niet bewaard.

Ook andere dieren veroorzaken stroomstoringen. De collectie Dode-Dieren-met-een-Verhaal bevat ook de Verduisterduif (een holenduif die

▲ Detail van het achterlijf van de Hoogspanningsmarter voor preparatie; let op de bijna volledig weggeschroeide vacht (NMR 9990-173669). (Het Natuurhistorisch)

110.000 Volt te verwerken kreeg en de straatverlichting in een groot deel van Friesland en op Ameland en Terschelling uitschakelde) (Moeliker & Langeveld 2018) en de Geschokte rat (een bruine rat die zo'n 9.000 huishoudens in de gemeente Zeewolde (Flevoland) en in delen van Almere en Lelystad trof, inclusief het signaal van mobiele telefoons) (Langeveld & Moeliker 2020).

De Hoogspanningsmarter is alweer een triest maar treffend voorbeeld van de botsing tussen mens en dier. Zelfs in de 21ste eeuw herinnert zo'n ongelukkige steenmarter ons eraan dat we nog altijd rekening moeten houden met de wilde diersoorten om ons heen.

Kleurrijke braakbal

Het is een opvallend kleurrijke aanwinst: de braakbal van een ooievaar die in juli 2020 werd gevonden in de buurt van een ooievaarsnest in Herwijnen. Het museumstuk (NMR 9989-161684) bereikte Het Natuurhistorisch via Piet van Andel van de Ooievaarsopvang Herwijnen. Het is een bal vol onverteerbare elastieken: een dik postbode-elastiek en dunnere rode, blauwe en gele elastiekjes.

Jonge ooievaars (*Ciconia ciconia*) worden vaak met regenwormen gevoerd en ook volwassen dieren slaan een

smakelijke regenworm niet af. Helaas vergissen de vogels zich wel eens en zien elastieken vermoedelijk aan voor regenwormen. Ze slikken het zwerfafval door maar kunnen dat niet verteren. Met wat geluk kunnen vooral de volwassen vogels (met een sterke maag) het elastiek weer uitbraken, zoals ze dat ook doen met onverteerbare delen van natuurlijke prooien, zoals keverschildjes. Soms gaat dat echter niet - met dramatische gevolgen. De Elastiek-ooievaar, die onderdeel is van de tentoonstelling Dode-Dieren-met-een-Verhaal, is zo'n dramatisch voorbeeld. Deze jonge ooievaar viel op 15 juni 2019 in Houten uit het nest. De dierenambulance bracht de pechvogel naar de Vogelopvang Utrecht. Daar vertrouwden ze de opvallend harde en geel doorschijnende buik niet en werd het nestjong overgedragen aan de dierenarts. Die constateerde dat er geen redden meer aan was: de maag zat stampvol met postbode-elastieken. Het dier werd geëuthanaseerd en na preparatie tentoongesteld, met de schokkende maaginhoud van 490 gram elastieken in een pot alcohol ernaast (Langeveld & Moeliker 2020).

De braakbal uit Herwijnen meet ongeveer 13 x 5 centimeter, weegt 41 gram en bevat naast de elastieken ook wat

plantaardig basismateriaal, keverresten en niet nader te duiden inhoud. Daaruit blijkt dat deze ooievaar in ieder geval ook wat natuurlijk voedsel heeft gegeten en deze elastieken gelukkig nog kon uitbraken. Het is niet duidelijk of het gaat om een braakbal van een jong of een oudervogel.

Dode (jonge) ooievaars blijken vaker grote hoeveelheden elastiek in hun maag te hebben. Dat is in Frankrijk nauwkeurig onderzocht, waarbij zelfs een relatie werd gevonden tussen het voorkomen van elastieken in het nest en de dichtstbijzijnde vuilnisbelt (Henry *et al.* 2011). Voor zover wij weten is de Elastiek-ooievaar de eerste keer dat zo'n geval gedocumenteerd is met een museumexemplaar en de kleurrijke braakbal uit Herwijnen is een fraaie aanvulling daarop. Tentoongesteld naast de McFlurry-egel (die met zijn kop vastzit in een ijsbeker) en de Mondkapmeeuw vormen het confronterende en educatieve museumstukken: afval hoort niet in de natuur. ◀

Literatuur

- Henry, P.-Y., Wey, G. & Balanca, G. 2011 - Rubber Band Ingestion by a Rubbish Dump Dweller, the White Stork (*Ciconia ciconia*) - *Waterbirds* 34(4): 504-508
- Hienstra, A.-F., Rambonnet, L., Graven-deel, B. & Schilthuisen, M. 2021 - The effects of COVID-19 litter on animal life - *Animal Biology*: doi.org/10.1163/15707563-bja10052
- Kompanje, E.J.O. 2021 - Gevederde coronadoden - <https://kompanje.org/2021/01/03/gevederde-coronadoden/>
- Langeveld, B. & Moeliker, K. 2020 - Ijs-ijsvogel op kamertemperatuur en nieuwe Dode Dieren met een Verhaal - *Straatgras* 32(1): 10-14
- Moeliker, K. 2020 - Twee dode insecten met een verhaal - *Straatgras* 32(2): 81-83
- Moeliker, K. & Langeveld, B. 2017 - Steenmarter legt grootste machine ter wereld stil (en krijgt ereplaats in expo Dode-dieren-met-een-verhaal) - *Straatgras* 29(1): 23-26
- Moeliker, K. & Langeveld, B. 2018 - Nieuwe Dode Dieren met een Verhaal: Ijs-ijsvogel, Kluisfreiger en Verduisterduif - *Straatgras* 30(1): 20-22
- Sarkodie, S.A. & Owusu, P.A. 2020 - Impact of COVID-19 pandemic on waste management - *Environment, Development and Sustainability* 2020: doi.org/10.1007/s10668-020-00956-y

▲ Braakbal van een ooievaar (*Ciconia ciconia*) met kleurrijke elastieken, Herwijnen, Schoutensteeg, juli 2020; schenking Piet van Andel, Ooievaarsopvang Herwijnen (NMR 9989-161684). (Het Natuurhistorisch)